

חב"ד

היסטוריה, הגות ודימוי

עורכים

יונתן מאיר • גדי שגיב

מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי
ירושלים

המערכת המדעית

פרופ' עמנואל אטקס (יו"ר), פרופ' אלישבע באומגרטרן, פרופ' מוטי גולני,
פרופ' מוטי זלקין, מר יחזקאל חובב, מר צבי יקותיאל, פרופ' יעקב שביט

מנהלת ההוצאה לאור: מעין אביניר-רבהון

עריכה לשונית (עברית) והבאה לדפוס: רעות יששכר

עריכה לשונית (אנגלית): ד"ר שרון אסף
ריכוז הספר: טליה יקיר

ספר זה יוצא לאור בסיוע

משרד התרבות והספורט – מינהל התרבות והאמנויות
מרכז דינור לחקר תולדות עם ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים
הקרן ע"ש בלה ושלמה ברטל ז"ל

מסת"ב 978-965-227-336-9

מספר קטלוגי 185-664

© כל הזכויות שמורות למרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי, תשע"ז

© Copyright by The Zalman Shazar Center for Jewish History, Jerusalem

Printed in Israel, 12/2016

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או
מכני, לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.

סדר ועימוד: מרכז זלמן שזר

לוחות: מכון האופסט שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרפית בע"מ, ירושלים

תוכן עניינים

7	פתח דבר	
10	שבעת אדמו"רי ענף לובביץ'	
	בין תנועת חב"ד בראשיתה לבין משנתו של מייסדה:	יוסף דן
11	שלושה צמתים של ניגודים	
31	חב"ד – קונפיגורציות תאולוגיות וחברתיות	חביבה פדיה
57	מגדר וזמן בכתבי ר' שניאור זלמן מלאדי	וויטק טוורק
75	שלחן ערוך הרב – בין קבלה להלכה	משה חלמיש
97	השפעת 'עמק המלך' על חסידות חב"ד	אריאל רוט
113	על החיות: פרק בתורת הנפש של חב"ד	דב שוורץ
145	מיסיונרים בריטים במחוזות חב"ד	ישראל ברטל
	דימויה של חב"ד בספרות ההשכלה: קבלה, רפורמה	יונתן מאיר
183	ונצרות	
	בין דת לפוליטיקה: ר' שלום דב בער שניאורסון	איליה לוריא
201	כמנהיג אורתודוקסי	
		עדה רפפורט-אלברט
223	חב"ד כנגד חסידות 'פולין': לתולדותיו של דימוי	וגדי שגיב
	תחיית המשיחיות בחסידות חב"ד במאה העשרים:	רחל אליאור
267	הרקע ההיסטורי והמיסטי, 1939–1996	
	יחסו של ר' מנחם מנדל שניאורסון לציונות,	אלון דהן
301	לארץ ישראל ולמדינת ישראל	
323	תקצירי המאמרים שבחלק האנגלי	
327	המשתתפים בקובץ	
329	מפתח	

החלק האנגלי

		נפתלי לונטל
7*	'התעבות האור': התורות הקבליות-חסידיות של ר' שלום דב בער שניאורסון בהקשרן החברתי בזמן אך אינו בזמן: ציפייה משיחית וסוד	אלויט וולפסון
45*	ה'דילוג' בחסידות חב"ד	
87*	מדוע כובשת לובביץ' את העולם היהודי, וכיצד? תקצירי המאמרים שבחלק העברי	שמואל היילמן
103*		

פתח דבר

יונתן מאיר וגדי שגיב

בשנת תשכ"ט נדפס בירושלים 'ספר הקן', הוא 'קובץ מאמרים על אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי למלאת ק"ן שנה להסתלקותו'. הספר אמנם נדפס בחלוף מאה חמישים ושש שנים מהסתלקותו של שניאור זלמן מלאדי (1745–1812), האב המייסד של חסידות חב"ד, אולם בפתח הספר נכתב כי היוזמה להוצאת הקובץ עלתה עוד בשנת הק"ן להסתלקותו, דהיינו בשנת תשכ"ג. הקובץ היה מבוסס על מאמרים מאת חברי 'החוג ללמודי חסידות חב"ד' ('חוג חן למשנת חב"ד'), שפעל אותם ימים בירושלים, ומאת אורחי החוג; עם כותבי המאמרים נמנו חסידים, רבנים, ביבליוגרפים וחוקרים. את דברי הפתיחה ל'ספר הקן' כתב נשיא מדינת ישראל דאז זלמן שזר, שכידוע היה מקורב לחסידי חב"ד. יש אפוא משהו מן הסמלי בכך שהקובץ הנוכחי יוצא לאור בהוצאת מרכז זלמן שזר, ומבוסס על כנס שהתקיים בשנת תשע"ג לציון מאתיים שנים להסתלקותו של שניאור זלמן מלאדי, כנס שערך מרכז זלמן שזר בשיתוף האוניברסיטה העברית בירושלים. רובם של המאמרים מבוססים על הרצאות שניתנו באותו הכנס, ומאמר אחד נוסף לאחר מכן. ככל שקובצי המאמרים הללו משקפים את מצב המחקר בזמנם, הרי הם מאפשרים לעמוד, ולו באופן ראשוני, על התפתחות המחקר של חסידות חב"ד ביוכל השנים שחלפו בין שנת המאה וחמישים ובין שנת המאתיים. כבר במבט חטוף בקובץ הנוכחי מתברר כי דמותו ויצירתו של ר' שניאור זלמן עודנה מושכת את תשומת לבם של החוקרים, גם לאחר שכבר נכתבו עליו מונוגרפיות מקיפות ומאמרים רבים, שעשו אותו לאחת הדמויות החסידיות הנחקרות ביותר, לצד הבעל שם טוב, המגיד ממזריטש ור' נחמן מברסלב. ועם זאת, מן הקובץ שלפנינו עולה בבירור שבעשורים האחרונים התרחב המחקר על חסידות חב"ד הרבה מעבר לדמותו של המייסד – אל השושלת בכללותה. נוסף לר' שניאור זלמן, אפשר להצביע על עניין מחקרי גם בדמויותיהם של מנהיגים נוספים ובהם בנו דב בער (1773–1827; אדמו"ר האמצעי), נכדו ר' מנחם מנדל (1789–1866; הצמח צדק), נכד נכדו ר' שלום דב בער (1860–1920), ובעיקר – האדמו"ר האחרון ר' מנחם מנדל (1902–1994). העניין בדמותו של האחרון בולט במיוחד מאז הסתלקותו כיוון שלא נמצא לו יורש, ומאז הסתלקותו ממשיכה חסידות חב"ד להתקיים בלא מנהיג חי. כנגד התרחבות זו של המחקר יש לציין שכמה מן המנהיגים עודם מצויים בשולי המחקר, ובהם ר' שמואל